

ÜLKELERİN COVID-19 SALGINI İLE MÜCADELESİ (İNGİLTERE, İRLANDA)

Prof. Dr. Cengiz TÜRE

Eskişehir Teknik Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü ve

Ekoloji Anabilim Dalı Başkanı

Sağlıklı Kentler Birliği Danışma Kurulu Üyesi

İNGİLTERE

Birleşik Krallığı oluşturan 4 ülkeden en geniş ve kalabalığı olan İngiltere'nin yüz ölçümü 130.400 km², nüfusu 57.411.000 kişidir. Başkenti Londra olup, nüfusun %83'ü şehirlerde yaşamaktadır. Toplam nüfusun %5,5'ini göçmenler oluştururken, %18'i 65-84, %2,4'ü ise 85 yaş ve üzerindedir. Yaş ortalamasının 40,5 olması nedeniyle yaşlı bir nüfusa sahiptir. Nüfusun %40'ını sanayi kollarında çalışanlar oluşturmaktadır. Kişi başına düşen yıllık gelir 44,177 \$ ve işsizlik oranı %5,1'dir. Devlet, sağlık hizmetinden doğrudan doğruya sorumludur ve gelire bakılmaksızın İngiltere'de ikamet eden herkese bu hizmet verilmektedir. Ülkedeki 100 bin kişiye düşen doktor sayısı 281, yatak sayısı 254'dür.

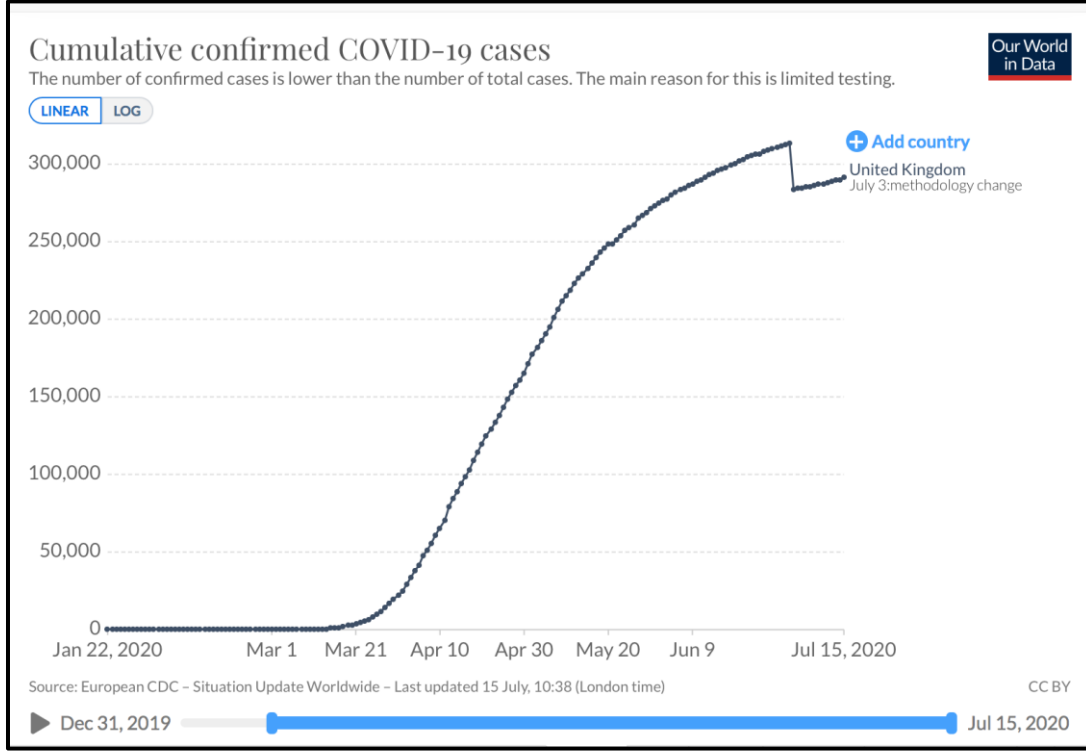
Covid-19'un Yayılma Süreci

İlk olarak Yorkshire'daki bir koronun bazı üyelerinin, Çin'e yapılan bir iş gezisinden döndükten kısa bir süre sonra 17 Aralık 2019 COVID-19'a benzer belirtiler yaşadıkları belirlendi. Daha sonra Batı Londra'dan 53 yaşındaki bir kadının 6 Ocak'ta Gatwick Havaalanı üzerinden Avusturya'daki Oberburgl beldesinde kayaktan döndükten sonra COVID-19 benzeri belirtilerle hastalandığı ve yapılan testin pozitif olduğu belirlendiği ortaya çıktı. Doğu Sussexli 50 yaşındaki adamın 20 Ocak'ta COVID-19 semptomları ile hastalandığı ve aynı ailenin kalan üç üyesin de aynı semptomları gösterdiği tespit edildi. 6 Şubat'ta, 28 Ocak'ta Singapur ve Fransa'dan İngiltere'ye dönen bir erkekte Brighton'da üçüncü bir vaka rapor edildi. 31 Ocak'ta İngiltere'deki ilk vakalar doğrulandı. 1 Mart'ta Greater Manchester ve İskoçya'daki yeni vakalar da dahil olmak üzere 13 vaka daha bildirildi. 3 Mart'ta Birleşik Krallık Hükümeti, Birleşik Krallık'ın ne yaptığını ve bundan sonra ne yapmayı planladığını belirten Coronavirus Eylem Planını yayınladı. İngiltere Halk Sağlığı Tıbbi Direktörü Paul Cosford, COVID-19'un

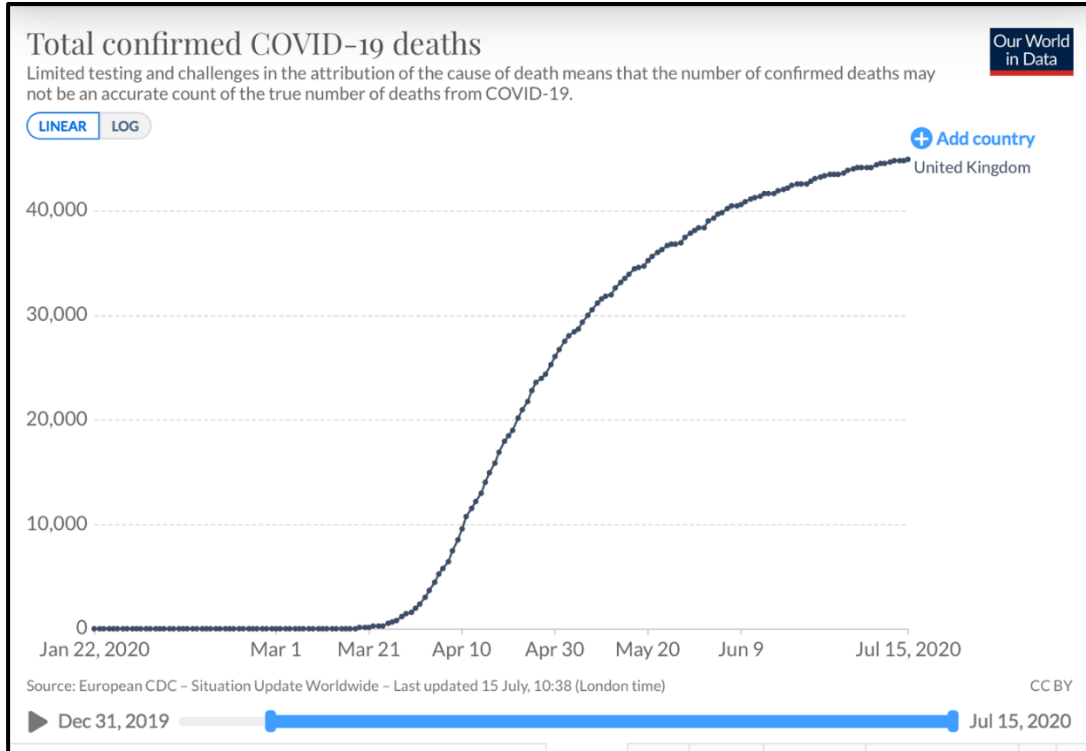

İngiltere'de hızla yayılmasının "büyük olasılık" olduğunu belirtti. 5 Mart'ta 70 yaşlarında bir kadın olan COVID-19'dan ilk ölüm Reading'de, ikincisi ise 80 yaşlarında Milton Keynes'teki bir erkeğin o gün öldüğü bildirildi. 12 Mart'ta Birleşik Krallık'taki toplam vaka sayısının 590 olduğu açıklandı. Aynı gün İngiltere, riski orta dereceden yükseğe çıkardı. Hükümet, bir öksürüğü veya ateşi olan herkesin yedi gün kendilerini tecrit etmesi gerektiğini açıkladı. Okullardan yurtdışına seyahatlerini iptal etmeleri istendi, 70 yaşın üzerindeki ve daha önce sağlık sorunları olanlara bu seyahatten kaçınmaları tavsiye edildi. 26 Mart'ta, Birleşik Krallık koronavirüs ölümleri ilk kez günde 100'den fazla artarak 578'e yükselirken, toplam 11.568 virüs için pozitif test edildi. 1 Nisan'da, ölüm sayısının 563'e yükseldiği ve 2.362'ye yükseldiği, önceki 24 saatte 4.324'ü de dahil olmak üzere 29.474 vaka tespit edildi. 5 Mayıs'ta İngiltere'de ölüm oranı Avrupa'nın en yüksek, dünyanın ikinci en yüksek oranı oldu.

28 Haziran 2020 tarihi itibarıyla, 311.151 doğrulanmış vaka ve 43.550 doğrulanmış vaka ölümü olmuştur. 19 Haziran'a kadar COVID-19'dan 54.470 ölüm gerçekleşti. Ölenlerin% 90'ından fazlası ya 60 yaşın üzerindeki ya da kronik hastalıkları vardı. Bakım evlerinde enfeksiyon oranı toplumdakinden daha yüksek seyrediyordu. Salgının ciddiyetinde büyük bölgesel farklılıklar görüldü. Mart ayında Londra en fazla enfeksiyona sahipken, daha sonraları Kuzey Doğu İngiltere en yüksek enfeksiyon oranına sahip olmaya başladı. Dünyadaki pandemi sürecinde enfekte kişi başına düşen ölüm oranının en yüksek olduğu ülkelerden biri İngiltere oldu (Şekil 1 ve 2).

Şekil 1. Covid-19 nedeniyle doğrulanmış toplam vaka sayısı

Şekil 2. Covid-19 nedeniyle doğrulanmış toplam ölüm sayısı

Alınan Önlemler

İngiltere’de hükümet COVID-19 sürecini yönetmek için öncelikle kapsayıcı ilkeleri belirlemiştir. Bunlar;

- Bilim tarafından bilgilendirilme: Hükümet, doğru şeyi doğru zamanda yapmasını sağlamak için en iyi bilimsel ve tıbbi tavsiye ile yönlendirilmeye açık olacaktır.
- Adalet: Hükümet her zaman tüm insanlara ve gruplara adil davranmaya çalışacaktır.
- Orantılılık. Hükümet, virüsü kontrol etmek için alınan tüm önlemlerin sosyal ve ekonomik çıkarımlar açısından ortaya çıkan riskle orantılı olmasını sağlayacaktır.
- Gizlilik; Hükümet her zaman kişisel gizliliği korumaya çalışacak ve yüzyılda bir kez gerçekleşen bu olayı engellemeye yönelik önlemleri alırken kişisel bilgileri koruyacaktır. (5)
- Şeffaflık; Hükümet bu olayı engellemeye yönelik önlemleri alırken topluma karşı şeffaf olmaya çalışacaktır.

İngiltere süreci 3 faza ayırarak alınacak önlemleri planlamıştır:

Faz 1. COVID-19’un ortaya Çıkması

Bu aşamanın spesifik eylemleri şunlardır:

- *Enfeksiyon:* Erken vakaların tespit edilmesi, yakın temasların takibi ve ülkenin hastalıktan mümkün olduğunca uzun süre korunabilmesinin sağlanması.
- *Geciktirme:* Kış sezonundan çıkana kadar İngiltere’de yayılımın olabildiğince yavaşlatılması ve tepe etkisinin düşük tutulması.
- *Tedavi ve Araştırma:* Virüsün İngiltere nüfusu üzerindeki etkisini azaltmak için teşhis, ilaçlar ve aşular dahil olmak üzere kanıtlara dayalı yenilikçi çözümlerin geliştirilmesi ve en etkili bakım modellerinin kullanılması.
- *Hafifletme:* Hasta insanlar için mümkün olan en iyi bakımı sağlarken, hastanelerin temel hizmetlerini sürdürmek ve toplumdaki tüm hastalara sürekli destek vermek, hastalığın toplum, kamu hizmetleri ve ekonomi üzerindeki genel etkisini en aza indirmek için gerekli önlemler alınmıştır.

Faz 2. Daha akıllı kontroller

- Bu aşama boyunca, insanların iyi hijyen uygulamaları yoluyla hastalığın yayılmasını en aza indirmelerini sağlamayacak uygulamaların sürdürülmesi (el yıkama, sosyal mesafe ve başkalarının dokunduğu yüzeylerin düzenli dezenfekte edilmesi gibi).
- İnsanların her gün yaptıkları sosyal temasların sayısı sınırlandırılmasına ve savunmasız grupların korunmasına normal seviyelerde devam edilmesi.
- Temas başına enfeksiyon olasılığını azaltmak için her türlü ortamın daha güvenli hale getirilmesi (kamusal alanların ve çalışma alanlarının yeniden tasarlanması).
- Riske göre daha iyi odaklanmış kısıtlamalar için; enfeksiyonu test ederek, izleyerek ve enfeksiyonlu olan kişilerin sosyal temasının azaltılması.
- Salgınları daha lokalize bir seviyede tespit etmek, gelişen ve hedeflenen önlemlerle hızla müdahale ederek sıcak noktaların oluşumunun engellenmesi.
- Hükümet kısıtlamaların kaldırılma hızını en üst düzeye çıkarmak için, her adımdan diğerine geçmek için önümüzdeki haftalar ve aylar boyunca periyodik düzenlemeler geliştirilecek ve duyurulurken, Hükümet gerektiğinde kısıtlamaları yeniden getirmek de dahil olmak üzere, enfeksiyon artışına tepki verme refleksini sürdürmesi sağlamaya çalışılmıştır.
- Hükümet zaman içinde bu önlemlerin etkinliğini artıracak ve hastalığın yaygın ve doğru bir şekilde izlenmesi yoluyla daha reaktif veya yerelleştirilmiş önlemlere getirecektir. Bu, daha fazla insan için daha hızlı bir şekilde daha fazla önlemin kaldırılmasını sağlayabilecektir.
- Bu arada Hükümet, normal sağlık hizmetini geri yüklerken, tüm COVID-19 hastalarına bakım sağlamak için hastane ve sosyal bakım kapasitesini artırmaya devam etmiştir.

İngiltere üçüncü aşamaya ulaşana kadar, Hükümet mevcut sosyal kısıtlamaları aşamalı olarak, amaçlarını mümkün olduğunca etkili bir şekilde dengeleyen daha akıllı tedbirlerle değiştirerek salgının kontrolünde en büyük etkiye sahip ancak sağlık, ekonomik ve sosyal maliyetlerin en düşük olduğu tedbirleri almaya çalışmaktadır.

Üçüncü aşama: Güvenilir tedavi

Virüsün İngiltere'den (ve küresel olarak) ortadan kaldırılması pek olası değildir. Ancak etkili tedaviler ve /veya bir aşı uygulamak, virüsün etkisinin yönetilebilir seviyelere düşürülebileceği bir faza geçmemize izin vereceği öngörülmektedir. Hükümet, bu aşamayı olabildiğince çabuk

gerçekleştirmek için araştırmaya yatırım yaparken, uluslararası ortaklıklar geliştiriyor ve tedavileri veya aşıyı ölçekli olarak üretimin ve dağıtımın altyapısını oluşturmaya çalışmaktadır. Güvenli ve etkili bir aşının uzun bir süre (hatta hiç) geliştirilmemesi mümkündür, bu nedenle, Hükümetin yapabileceği yerlerde hızlı bir şekilde gerçekleşme olasılığını en üst düzeye çıkarırken, bu eylem yoluna güvenmemelidir. şu anda dünya çapında 70'in üzerinde güvenilir aşı geliştirme programı bulunmaktadır ve ilk insan üzerindeki denemeler İngiltere'deki Oxford Üniversitesi'nde başlamıştır.

Etkili bir aşı geliştirmek mümkün olmasa bile, diğer bulaşıcı hastalık için yapıldığı gibi, COVID-19'in etkisini azaltmak için ilaç tedavileri geliştirme çabaları da sürmektedir. şu sıralarda ölüm oranını önemli ölçüde azaltan veya salgının seyrini değiştirecek kadar koruyucu olan herhangi bir ilacın COVID-19 için özel olarak tasarlanması ve geliştirilmesi gerekeceğine odaklanılmıştır. Bununla birlikte, bunların birçoğu başarısız olsa dahi, hükümetin hem tedavileri hem de aşıları geliştirmek ve bunları mümkün olan en hızlı oranda uygulamak için elinden geleni yapmaya devam etmektedir.

Ancak İngiltere'de bu noktaya ulaşıncaya kadar işleri doğru yönetmek ise en iyi yol olarak görülmektedir.

Değerlendirme

Pandemi sürecinin başlangıcında etkili önlemlere başvurulmayan İngiltere'de, hastalığın yayılma hızı ve ölüm sayısı artmaya başlayınca gecikmelide olsa tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler hemen her ülkede bulaşı azaltmak için önerilen seyahat, evde kalma, hijyen ve mesafe olmak üzere karantina uygulamaları da dahil geç alınan tüm sağlık hizmetleri harekete geçirilmifitir. Tedbirlerin alınmasında yaşanan gecikmeler ve yaş ortalamasının yüksek olması, İngiltere'nin en yüksek ölüm oranına sahip ülkeler arasında yer almasına neden olmuştur. Hükümet konvansiyonel pandemi önlemlerini almanın yanı sıra sahip olduğu bilimsel ve teknolojik alt yapıyı da devreye sokarak uzun vadeli aşı ve ilaç geliştirme çabalarına başta maddi olmak üzere her türlü desteği vermeye devam etmektedir.

İRLANDA CUMHURİYETİ

Kuzeybatı Avrupa'da bulunan İrlanda Cumhuriyeti Büyük Britanya'nın batısındaki İrlanda Adası'nın yaklaşık altıda beşini kaplamakta olup yüzölçümü 70.280 km²'dir. Ilıman bir deniz iklimine sahiptir. Ülkenin 1/6'ini bataklıklar kaplamaktadır. İrlanda'nın kuzeyinde İngiltere ile 360 km'lik bir sınırı bulunmaktadır. Başkenti Dublin'de 1.361 milyon insan yaşamaktadır. İrlanda nüfusu şu anda 4.937.786 kişi olup nüfus yoğunluğu 70.9 kişi/ km²'dir. Toplam nüfusun %66,4'ü 15-64 yaş arasında, %21,6'sı 15 yaş altında ve %12'si 65 yaş ve üzerindedir. Nüfusunun yaklaşık %45'ini gençlerin oluşturduğu ülkede, yaş ortalaması Avrupa'ya göre düşüktür. İrlanda ekonomisi tarıma ve endüstriye aynı derecede dayanmaktadır. Kişi başına düşen gelir 76,099 \$'dır. Refah seviyesi oldukça yüksek olup dünya devletleri arasında ilk on arasında yer almaktadır. İrlanda'da yerleşik olarak oturan tüm insanların kamu sağlık sistemi aracılığıyla sağlık hizmeti almaya hakkı vardır. Tıbbi kart hakkı olmayan kişiler belli sağlık hizmetleri için ücret ödemek zorundadır. Yüzbin kişiye düşen doktor sayısı 307, hastane yatak sayısı ise 296'dır.

Covid-19'un Yayılma Süreci

12 Ocak 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 31 Aralık 2019'da WHO'ya bildirilen Çin'in Wuhan bölgesinde bir grup insanda yeni bir koronavirüsün solunum hastalığına neden olduğunu doğrulanmasından sonra İrlanda'da kış mevsiminde gripten 52 ölüm meydana geldi. Sağlık Bakanlığı bünyesindeki bir Ulusal Halk Sağlığı Acil Durum Ekibi (NPHE) oluşturuldu ve virüsün İrlanda'ya ulaştığı onaylanmadan önce yayılmasını izlemeye başladı. Bir NPHE alt grubu olan Koronavirüs Uzman Danışma Grubu ilk kez 5 Şubat'ta Dublin'de bir araya geldi. 20 Şubat'ta COVID-19, İrlanda'da yasalaştırılan bildirim zorunlu "bulaşıcı hastalıklar" olarak adlandırılan hastalıklar listesine dahil edilmiştir. 27 Şubat'ta İrlanda adasındaki Kuzey İtalya'dan Dublin Havalimanı'ndan seyahat etmiş Belfastlı bir kadın ve iki gün sonra ülkenin doğusundan Kuzey İtalya'dan gelmiş bir erkek öğrencinin dahil olduğu ilk teyit edilen vaka açıklandı. Yetkililer, ihtiyati tedbir olarak vaka ile bağlantılı bir orta öğretim okulunu kapattılar. 5 Mart'ta, yedi vaka daha doğrulanarak vaka sayısı 13 oldu. 11 Mart'ta, County Kildare'deki Naas Genel Hastanesi'nde yaşlı bir hasta, İrlanda'nın virüsten ölen ilk kişi olarak açıklandı. Cork Üniversite Hastanesi, tam iyileşme sonrasında koronavirüs hastalığı nedeniyle başvuran bir hastayı taburcu etti.

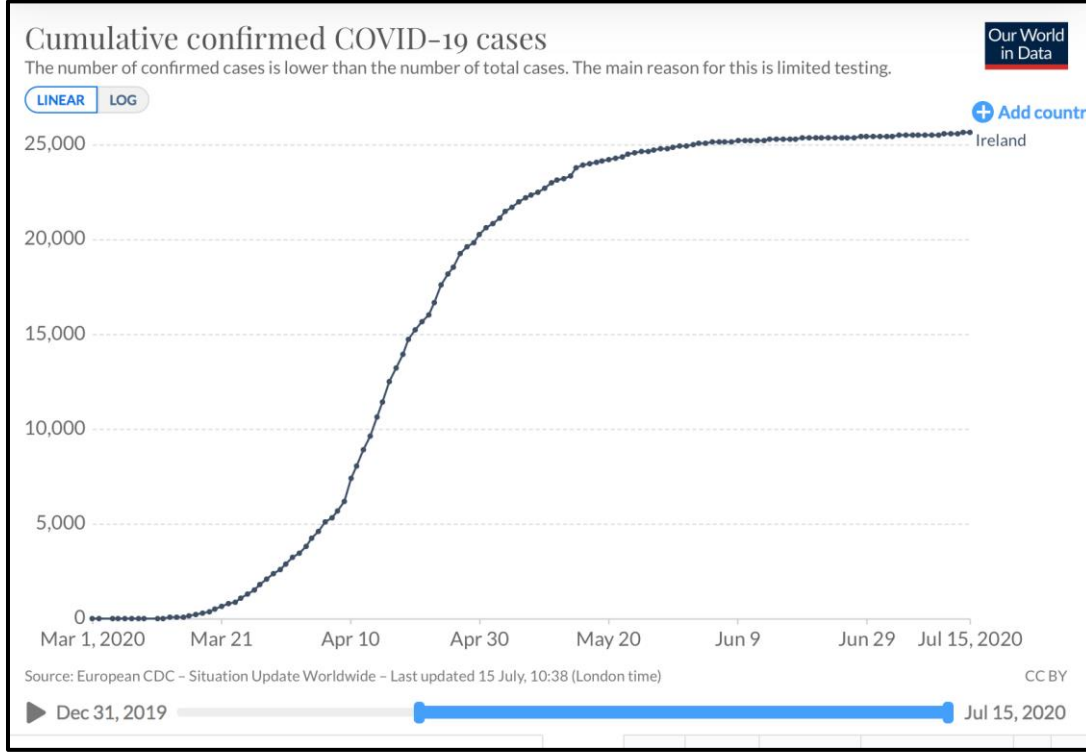

Hükümet barlara ve kamu evlerine kapatılmasını emretti ve ev partilerine karşı tavsiyelerde bulundu. 18 Mart'taki hastane istatistikleri etkilenen yaş aralığı, COVID-19'un nasıl yayıldığı, sağlık çalışanları ve ilçe vakaları hakkında ayrıntılı bilgiler bu günden itibaren Ulusal Halk Sağlığı Acil Durum Ekibi tarafından yayınlandı. 22 Mart'ta 121 yeni vaka ilan edildi ve toplam 906'ya ulaştı. Dördüncü ölüm de ilan edildi ve toplam ölüm sayısı 4'e çıkarıldı. 26 Mart'ta vaka toplamları 1.819 ve 19 ölüme ulaşıldı. Ölümlerin çoğunun kurumsal ortamlarda yani hastanelerde ve huzurevlerinde meydana geldiği ve hızla artmaya başladığı belirtildi. 27 Mart'ta 302 yeni vaka ve 3 yeni ölüm, toplam doğrulanmış vaka ve ölüm sayısını sırasıyla 2.222 oldu. Bu süreçte "Evde Kalın" (bazı muafiyetlere tabi olarak) şeklinde özetlediği bir dizi önlem açıkladı.

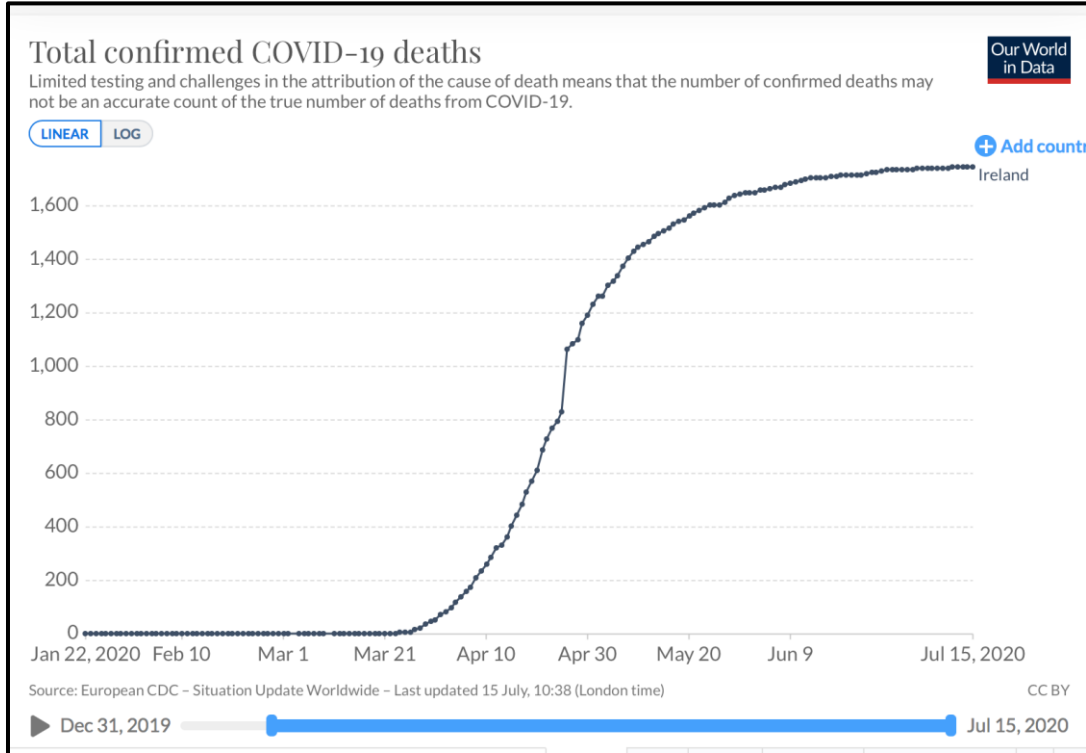
Bu durum COVID-19'a karşı mücadelede daha yoğun bir aşama olarak nitelendirildi. Böylece artan ölüm ve kritik hastaları tedavi etmek için yoğun bakım ünitelerine artan bağımlılık nedeniyle kapasite aşımına ulaşılmadan bu sayıyı azaltma girişimleri başladı. 10 Nisan'da Ulusal Virüs Referans Laboratuvarı 900.000 testi tamamlamak için yeterli reaktif için bir sözleşme yapıldığı açıklandı. 11–14 Nisan tarihleri arasında, toplam 11.479 vaka ve 406 ölüme ulaşıldı.

Ulusal Halk Sağlığı Acil Durum Ekibi, kısıtlamalar doğru yönetilemezse ikinci bir virüs vaka dalgasının "gerçek bir tehlike" olacağını açıkladı. 24 Nisan'da toplamlar 18.184 vaka ve 1.014 ölümlerle sonuçlandı. İrlanda'da beş aşamayı içeren kısıtlamaların hafifletilmesine yönelik bir yol haritası 1 Mayıs 2020'de kabul edildi ve daha sonra çevrimiçi olarak yayınlandı. 2-4 Mayıs arasında toplam 21.772 vaka ve 1.319 ölüme ulaşıldı.

İrlanda'daki yedi çocuğun geçici olarak COVID-19 ile ilişkili yeni bir hastalık olan pediatrik multisistem enflamatuar sendromu ile bağlantılı olduğunu açıkladı. İrlanda Hükümeti, COVID-19 kısıtlamalarını hafifletmenin birinci aşamasının 18 Mayıs Pazartesi günü başlayacağını doğruladı. 24 Haziran'a kadar 23.364 kişi iyileşti. 1-13 Temmuz tarihleri arasında toplamda 25.638 vaka ve 1.746 ölüm bildirilmiştir (Şekil 1 ve 2).

Şekil1. Doğrulanmış kümülatif Covid-19 vakası

Şekil 2. Doğrulanmış günlük Covid-19 kaynaklı ölümler

7 Temmuz'da Sağlık Hizmetleri Yönetimi, bir kullanıcının başka bir kullanıcıyla yakın temas halinde olup olmadığını kayıt etmek için Bluetooth teknolojisini kullanan bir COVID-19 izleyici uygulaması yayınladı.

Alınan Önlemler

COVID-19 sürecinde İrlanda Hükümeti tarafından alınan önlemler sağlık ve sosyo-ekonomik alanda olmak üzere iki başlık altında özetlenmiştir.

Sağlık Alanında:

- Hükümet tarafından ilk vakaların görülmesini müteakip ilgili yönetsel kurullar ve alt kurullar oluşturularak süreç yönetilmeye başlanmış ve gerekli tedbirler alınmıştır.
- Sağlık sisteminin çalışması ve karantina konusunda toplumsal bilgilendirmelerin yapılması için gerekli olan alt yapı hazırlanmıştır.
- Hastalığın yayılmasını azaltacak hijyen, sosyal mesafe ve evde kalma tedbirleri konusunda toplumsal bilgilendirmeler ve yasal düzenlemeler yapılmıştır.
- Test ve vaka izleme konusunda gerekli tedbirler alınmıştır.
- Hastalığın izlenmesi ve gerektiğinde karantina uygulamaları yapılmıştır.
- Okullar başta olmak üzere toplu çalışma alanlarında işlere ara verilmiştir.

Sosyo-ekonomik Alanda:

- COVID-19'dan etkilenen çalışma haklarının ve çalışma şartlarını düzenlenmesi,
- Borçları yönetme, ödemelere öncelik verme ve ev sahipleri için mevcut destekler sağlanmıştır.
- Sürüş, ulaşım, toplu taşıma ve seyahatler/yurtdışında tatil rezervasyonlarına yönelik önlemler alınmıştır.
- COVID-19 nedeniyle hastalanan veya işini kaybedenlere yeni sosyal yardım ödemeleri sağlanmıştır.
- Yaşamsal ihtiyaçlar için güvenli alışveriş ve haklara yönelik ilgili önlemler alınmıştır.
- Pandemi sonrası işleri tekrar ayağa kaldırmayı amaçlayan bir dizi önlemler alınmıştır.
- COVID-19'un aileler üzerinde yarattığı baskı nedeniyle; aile hukuku, eğitim, evde eğitim ve daha fazlasına yönelik tedbirler uygulamaya konulmuştur.

- İster kiralık ister ev sahiplerinin evlerinde güvenli bir şekilde kalmaları için düzenlemeler yapılmıştır.
- İşyerinize veya işinize geri dönüşünüze ilişkin konular güvence altına alınmıştır.
- İnsanların evden çalışma olanakları desteklenmiştir.
- Göçmenlik izinlerini yenilenmesi ve göçmenlerin pandemi sürecinin olumsuz etkilerinden korunması için tedbirler alınmıştır.
- Yurtdışındaki İrlanda vatandaşlarının ülkeye dönüşü için gerekli önlemler alınmıştır.

Değerlendirme

Hükümet tarafından ilk vakaların görülmesini müteakip ilgili yönetsel kurullar ve alt kurullar oluşturularak süreç yönetilmeye başlanmış ve gerekli tedbirler alınmıştır. Bu kurullar Dünya Sağlık Örgütü ve ülke politikalarının öngördüğü şekilde pandemi sürecinin yönetilmesinde önemli rol oynamıştır. Pandemi sürecinde hükümetin aldığı kapsayıcı tedbirlerin yanı sıra bireysel olarak yapılması gereken konular toplumla farklı kaynaklar aracılığıyla paylaşılmıştır. Ülke nüfusunun genç olmasının ölüm oranının daha fazla olmasına engel olduğu görülmektedir. COVID-19 ölenlerin % 90'ından fazlası 65 yaşın üzerindedir ve çoğunun başka hastalıkları vardı ya da bakım evlerinde yaşıyor olması bunu ortaya koymaktadır.